

Εφαρμοσμένα Μαθηματικά Ι

Παράγωγος

Γεωμετρική ερμηνεία: Η παράγωγος μιας συνάρτησης f σε ένα σημείο x_0 δείχνει πόσο “απότομα” αλλάζει η συνάρτηση εκεί. Γεωμετρικά, εκφράζει την κλίση της εφαπτομένης ευθείας της γραφικής παράστασης στο σημείο $(x_0, f(x_0))$.

Φυσική ερμηνεία: Στη Φυσική, η παράγωγος δείχνει το ρυθμό μεταβολής ενός μεγέθους ως προς ένα άλλο. Για παράδειγμα: Αν $x(t)$ είναι η θέση ενός σώματος, τότε η παράγωγος της θέσης ως προς τον χρόνο είναι η ταχύτητα του σώματος, δηλαδή πόσο αλλάζει η θέση ανά μονάδα χρόνου.

Ορισμός παραγώγου

Η παράγωγος της f στο σημείο x_0 ορίζεται ως το όριο:

$$f'(x_0) = \lim_{\Delta x \rightarrow 0} \frac{\Delta y}{\Delta x} = \lim_{x \rightarrow x_0} \frac{f(x) - f(x_0)}{x - x_0}$$

Αν το όριο αυτό υπάρχει, λέμε ότι η f είναι παραγωγίσιμη στο σημείο x_0 .

Συμβολισμοί της παραγώγου

Η παράγωγος μπορεί να γραφτεί με διάφορους ισοδύναμους τρόπους:

$$f'(x), \quad f'(x_0), \quad y', \quad \frac{dy}{dx}, \quad \left. \frac{dy}{dx} \right|_{x=x_0}$$

$f'(x) \rightarrow$ Είναι ο πιο συνηθισμένος τρόπος γραφής.

$f'(x_0) \rightarrow$ Δείχνει την τιμή της παραγώγου στο σημείο x_0 .

$y' \rightarrow$ Χρησιμοποιείται όταν η συνάρτηση δίνεται ως $y=f(x)$.

$\frac{dy}{dx} \rightarrow$ Παράγωγος του y ως προς το x . Δείχνει ρητά ότι η παράγωγος παίρνεται ως προς το x .

$\left. \frac{dy}{dx} \right|_{x=x_0} \rightarrow$ η παράγωγος του y ως προς το x , υπολογισμένη στο x μηδέν. Δηλώνει συγκεκριμένο σημείο υπολογισμού.

Παράγωγοι Συναρτήσεων● Βασικοί τύποι παραγώγων

1. Παράγωγος σταθερής συνάρτησης

Αν $f(x)=c$, όπου c είναι σταθερός αριθμός, τότε:

$$f'(x) = 0$$

2. Παράγωγος της συνάρτησης
- $f(x)=x$

$$f'(x) = 1$$

3. Παράγωγος δύναμης του
- x

Αν $f(x)=x^n$, τότε:

$$f'(x) = n x^{n-1}$$

4. Παράγωγος εκθετικής συνάρτησης

$$(e^x)' = e^x$$

$$(a^x)' = a^x \ln a$$

5. Παράγωγος λογαριθμικής συνάρτησης

$$(\ln x)' = \frac{1}{x}$$

6. Παράγωγοι τριγωνομετρικών συναρτήσεων

$$(\sin x)' = \cos x$$

$$(\cos x)' = -\sin x$$

$$(\tan x)' = \frac{1}{\cos^2 x} = 1 + \tan^2 x$$

7. Παράγωγοι αντίστροφων τριγωνομετρικών συναρτήσεων

$$(\arcsin x)' = \frac{1}{\sqrt{1-x^2}}$$

$$(\arccos x)' = -\frac{1}{\sqrt{1-x^2}}$$

$$(\arctan x)' = \frac{1}{1+x^2}$$

! Κανόνες παραγώγισης

1. Κανόνας σταθερού πολλαπλασίου

Αν $f(x)=c \cdot g(x)$, τότε:

$$f'(x) = c \cdot g'(x)$$

Παράδειγμα:

Να βρεθεί η παράγωγος της $f(x)=5x^3$

$$f'(x)=(5x^3)'=5(x^3)'=5 \cdot 3 \cdot x^2$$

2. Κανόνας αθροίσματος ή διαφοράς

Αν $f(x)=g(x) \pm h(x)$, τότε:

$$f'(x) = g'(x) \pm h'(x)$$

Παράδειγμα:

Να βρεθεί η παράγωγος της $f(x)=x^3+2x^2-5x+7$

$$f'(x)=(x^3+2x^2-5x+7)'=(x^3)'+(2x^2)'-(5x)'+(7)'$$

$$=(x^3)'+2(x^2)'-5(x)'+(7)'=3x^2+2 \cdot 2 \cdot x-5 \cdot 1+0$$

$$\Rightarrow f'(x)=3x^2+4x-5$$

3. Κανόνας γινομένου

Αν $f(x)=g(x) \cdot h(x)$, τότε:

$$f'(x) = g'(x) h(x) + g(x) h'(x)$$

Παράδειγμα:

Να βρεθεί η παράγωγος της $f(x)=x^2 \sin x$

$$f'(x)=(x^2 \sin x)'=(x^2)' \cdot (\sin x) + (x^2) \cdot (\sin x)'$$

$$\Rightarrow f'(x)=2x \cdot \sin x + x^2 \cdot \cos x$$

4. Κανόνας πηλίκου

Αν $f(x)=\frac{g(x)}{h(x)}$, τότε:

$$f'(x) = \frac{g'(x)h(x) - g(x)h'(x)}{[h(x)]^2}$$

Παράδειγμα:

Να βρεθεί η παράγωγος της $f(x)=\frac{x^2+1}{x-1}$

$$f'(x)=\left(\frac{x^2+1}{x-1}\right)'=\frac{[(x^2+1)'(x-1)-(x^2+1)(x-1)']}{(x-1)^2}$$

$$\Rightarrow f'(x) = \frac{[2x^2 - 2x - x^2 - 1]}{(x-1)^2} = \frac{x^2 - 2x - 1}{(x-1)^2}$$

5. Κανόνας αλυσίδας (σύνθετη συνάρτηση)

Αν $f(x) = g(h(x))$, τότε:

Παράδειγμα

$$f'(x) = g'(h(x)) \cdot h'(x)$$

Αν $f(x) = (3x+2)^4$, τότε με τον κανόνα αλυσίδας:

$$f'(x) = ((3x+2)^4)' = 4(3x+2)^3 \cdot (3x+2)'$$

$$\Rightarrow f'(x) = 4(3x+2)^3 \cdot (3)$$

$$\Rightarrow f'(x) = 12(3x+2)^3$$

Άσκηση

Να υπολογισθεί η παράγωγος $\frac{dy}{dx}$
της συνάρτησης

$$y = \sqrt[3]{x} + \sqrt[5]{x}$$

Λύση

$$\begin{aligned} \frac{dy}{dx} &= \frac{d(\sqrt[3]{x} + \sqrt[5]{x})}{dx} \\ &= \frac{d(\sqrt[3]{x})}{dx} + \frac{d(\sqrt[5]{x})}{dx} \\ &= \frac{d(x^{1/3})}{dx} + \frac{d(x^{1/5})}{dx} \\ &= \frac{1}{3}x^{1/3-1} + \frac{1}{5}x^{1/5-1} \\ \Rightarrow \frac{dy}{dx} &= \frac{1}{3}x^{-2/3} + \frac{1}{5}x^{-4/5} \end{aligned}$$

Άσκηση

Να βρεθεί η παράγωγος $\frac{dy}{dx}$
της συνάρτησης

1. $y = \sin 2x$

2. $y = \sin^2 x$

Λύση

i) Για $y = \sin 2x$:

$$\frac{dy}{dx} = \frac{d(\sin 2x)}{dx} = \cos 2x \cdot \frac{d(2x)}{dx} = 2 \cos 2x$$

ii) Για $y = \sin^2 x$:

$$\begin{aligned} \frac{dy}{dx} &= \frac{d(\sin^2 x)}{dx} = \frac{d((\sin x)^2)}{dx} \\ &= 2 \sin x \cdot \frac{d(\sin x)}{dx} = 2 \sin x \cos x = \sin 2x \end{aligned}$$

Σειρές

Ακολουθίες και Σειρές

Ας έχουμε μια ακολουθία πραγματικών αριθμών (a_n) . Η σειρά που αντιστοιχεί σε αυτήν είναι το άθροισμα των όρων:

$$S = \sum_{n=1}^{\infty} a_n = a_1 + a_2 + a_3 + \dots$$

Αν το μερικό άθροισμα

$$S_N = a_1 + a_2 + \dots + a_N$$

έχει πεπερασμένο όριο όταν $N \rightarrow \infty$ δηλαδή

$$\lim_{N \rightarrow \infty} S_N = S,$$

τότε η σειρά συγκλίνει και το άθροισμά της είναι S . Αν όχι, αποκλίνει.

Μορφές και Σύγκλιση Σειρών

1. Γεωμετρική σειρά

$$\sum_{n=0}^{\infty} q^n$$

Σύγκλιση:

- Αν $|q| < 1 \rightarrow$ συγκλίνει και

$$S = \frac{1}{1 - q}$$

- Αν $|q| \geq 1 \rightarrow$ αποκλίνει

2. p-σειρά (ή σειρές του τύπου $1/n^p$)

$$\sum_{n=1}^{\infty} \frac{1}{n^p}$$

Σύγκλιση:

- Αν $p > 1 \rightarrow$ συγκλίνει
- Αν $p \leq 1 \rightarrow$ αποκλίνει

Κριτήρια Σύγκλισης

1. Κριτήριο του Όρου

Αν $\sum a_n$ συγκλίνει, τότε απαραίτητα

$$\lim_{n \rightarrow \infty} a_n = 0$$

(το αντίστροφο δεν ισχύει).

Άσκηση

Να εξετάσετε τη σύγκλιση της σειράς

$$\sum_{n=1}^{\infty} \frac{n}{n+1}$$

Λύση

$$a_n = \frac{n}{n+1}$$

$$\lim_{n \rightarrow \infty} \frac{n}{n+1} = \frac{\infty}{\infty}$$

$$\lim_{n \rightarrow \infty} \frac{(n)'}{(n+1)'} = \lim_{n \rightarrow \infty} \frac{1}{1} = 1$$

Το όριο είναι ίσο με $1 \neq 0$.

Άρα, με το κριτήριο του νιοστού όρου, η σειρά αποκλίνει.

2. Κριτήριο του Λόγου

Έστω σειρά με θετικούς όρους $\sum a_n$. Αν υπάρχει το όριο:

$$L = \lim_{n \rightarrow \infty} \left| \frac{a_{n+1}}{a_n} \right|$$

τότε:

Αν $L < 1 \Rightarrow$ η σειρά συγκλίνει.

Αν $L > 1 \Rightarrow$ η σειρά αποκλίνει.

Αν $L = 1 \Rightarrow$ το κριτήριο είναι απροσδιόριστο.

Άσκηση

Να εξετάσετε τη σύγκλιση της σειράς

$$\sum_{n=1}^{\infty} \frac{3^n}{n!}.$$

Λύση

$$a_n = \frac{3^n}{n!}$$

$$a_{n+1} = \frac{3^{n+1}}{(n+1)!}$$

$$\frac{a_{n+1}}{a_n} = \frac{\frac{3^{n+1}}{(n+1)!}}{\frac{3^n}{n!}} = \frac{3^{n+1}}{(n+1)!} \cdot \frac{n!}{3^n} = \frac{n! \cdot 3^{n+1}}{3^n (n+1)!} = 3 \cdot \frac{n!}{(n+1)!} = \frac{3}{n+1}$$

$$\lim_{n \rightarrow \infty} \frac{3}{n+1} = 0 < 1$$

Επομένως η σειρά συγκλίνει